

**EDUCAȚIA CERINȚELOR SPECIALE ȘI EDUCAȚIA INCLUZIVĂ,
O PREOCUPARE MAJORĂ A ROMÂNIEI.
NOI POLITICI ȘI PRACTICI EDUCAȚIONALE ȘI SOCIALE**

**SPECIAL REQUIREMENTS EDUCATION
AND INCLUSIVE EDUCATION, A MAJOR CONCERN OF ROMANIA.
NEW EDUCATIONAL AND SOCIAL POLICIES AND PRACTICES**

*Daniela-Iulia STROESCU, Logoped principal
D.G.A.S.P.C. Constanța, județul Constanța, România
ORCID: 0009-0000-6878-7004
e-mail stroescudaniela1981@gmail.com*

CZU: 376.1.01(498) DOI: 10.46727/c.03-04-11-2023.p463-469

Abstract. The article presents important aspects regarding new policies and educational practices for special needs education and inclusive education, which are major concerns in Romania for mainstream inclusion in schools. It also discusses the perception of parents regarding the current and future state of inclusion for children with disabilities/special educational needs (CES). The content of the article includes significant changes made to legislation in 2023 regarding social and educational inclusion of children/youth with disabilities/CES. It also presents the results of a public opinion survey conducted at the beginning of the new pre-university school year, aiming to assess the general perception of parents/guardians regarding inclusive schooling and to raise awareness about segregation and the necessity of inclusion.

The surveyed individuals were informed about recent changes in pre-university education legislation, focusing on the benefits of inclusion and the future prospects of integrated education. The survey successfully achieved. Our hypothesis, which assumed a high number of respondents, was confirmed, and the surveyed individuals showed complete openness towards the topic.

Key-words: inclusion, inclusive education, integration, equity, diversity, segregation.

Argument. S-au făcut pași importanți în perioada postrevoluționară a României în privința învățământului special și a incluziunii sociale și s-au adus periodic modificări legislative în domeniu. Toate acestea nu ar fi fost posibile dacă nu ar fi existat, la momentul potrivit, “Actul de (re)naștere a psihopedagogiei speciale, a asistenței sociale și a cercetării în domeniul educației speciale” (reprezentat de H.G. nr. 586/1990 privind unele măsuri de îmbunătățire a activității de ocrotire, instruire și recuperare a copiilor și tinerilor handicapați și a celor orfani) [3, p. 21].

Se cuvine să precizăm încă de la început motivele care au stat la baza elaborării acestui articol dar, și necesitatea acestuia „[...] deoarece fiecare copil sau elev deficient are o structură psihică care-l diferențiază de cel normal, sau mai bine zis care se abate cu mult de la regula normalității” [7, p.19]. Fiecare copil are nevoie de asigurarea unei educații adaptate nevoilor care nu s-ar putea îndeplini corespunzător fără contribuția importantă a psihopedagogiei speciale.

Literatură. Conținutul articolului face trimitere expresă la sintagma „[...] cerințe educaționale speciale”, inclusă în „Declarația mondială asupra educației pentru toți”, Jontiem, 1990 [1, p.53] care vorbește despre necesitatea asigurării educației adaptate nevoilor fiecărui copil. Multiplele aspecte ce au o legătură directă cu CES și dizabilitatea sunt în atenția Rețelei RENINCO din România și tratate pe larg în diverse lucrări de specialitate în care, autori de prestigiu au răspuns „[...] unei provocări profesionale și umane complexe-să fie implicate, într-o formă sau alta, pe diverse niveluri și poziții sociale și/sau educaționale [...]” [3, p.11].

Țara noastră a parcurs pași mari și eficienți, încununată de succes fără de care fiecare copil nu ar fi avut șanse egale la educație. O contribuție remarcabilă a fost adusă de Emil Verza prin lucrarea *Bazele psihologice ale educației integrate* (1998), publicată sub egida UNICEF și RENINCO România prin care a reușit să se facă înțeles de autorități privind semnalului de alarmă pe care îl reprezintă necesitatea educației integrate. Autorul a făcut echipă comună cu specialiști în domeniu: Gabriela LEMENI, Mircea MICLEA, Emil PĂUN, Doru-Vlad POPOVICI, Gheorghe RADU, Ecaterina VRĂȘMAȘ, Traian VRĂȘMAȘ și alți reputați adepți ai integrării: Aurelia RACU, Sergiu RACU, Florina LEZERIUC, Eugenia FOCA și Angela BEJAN din Republica Moldova. În cele ce urmează, desprindem câteva dintre punctele de vedere forte ale echipei de specialiști, înverșunați adepți ai integrării.

- „grupele sau clasele de elevi nu pot fi omogenizate în învățământul special, pentru că se remarcă existența unei diversități accentuate a structurilor psiho-fizice ale subiecților;

- în învățământul special, cadrele didactice cunosc o continuă scădere a motivației și a interesului pentru profesie, pentru specialitate, deoarece au o solicitare redusă;

- caracterul de instituționalizare specific învățământului special contribuie la accentuarea izolării copiilor cu handicap față de mediul obișnuit și la reducerea contactului cu lumea normalilor;

- odată cu integrarea în școlile de masă, copiii cu handicap sunt stimulați de mediul competițional și de performanțele școlare cu expectațiile existente în condițiile obișnuite;

- ca urmare a contactului direct cu copiii handicapați, copiii normali îi vor înțelege mai ușor, îi vor accepta și își vor forma chiar atitudini de protejare a acestora, în grupurile obișnuite.” [3, p. 80-81].

ONU s-a implicat în problematica incluziunii și a contribuit la apariția unor importante modificări în sfera educației persoanelor cu dizabilități și CES, „[...] schimbări derivate direct din evoluțiile progresive ale gândirii și practicii internaționale, bazate pe drepturile omului” [3, p. 228]. Modificările au fost adoptate și de România, odată cu aderarea ei la UE, începând cu 1 ianuarie 2007 (Bruxelles, aprilie 2005, Abația de Neumünster).

Analiza literară. Se naște întrebarea firească a oricărui om de bună-credință: *De unde a apărut acest concept?* „Conceptul educație incluzivă a luat naștere ca răspuns la abordările tradiționale și perimate, conform cărora anumite categorii de copii au fost excluși din școlile de masă din motivul dizabilității, dificultăților/problemelor de învățare, vulnerabilității familiei sau din alte motive” [8, p. 19].

Problematica asigurării de șanse egale de dezvoltare este o prioritate principală și are ca obiect de activitate unele convenții, declarații și rezoluții internaționale ce vizează aderarea mai multor țări la politicile și practicile incluzive. Documentele semnate au devenit „[...] principii directe pentru promovarea valorilor incluziunii socio-educative și pentru stabilirea angajamentelor țărilor în realizarea educației incluzive” [8, p.29]. „Concepte relativ noi, cum ar fi cele de *Cerințe Educaționale Speciale* (CES) sau *Educația Cerințelor Speciale* (ECS), joacă un rol deosebit în aceste evoluții... **incluziunea școlară (în educație)**-educația incluzivă a acestor copii, ca și a altor grupuri vulnerabile, aflate în risc de marginalizare și excludere, este parte integrantă, inseparabilă a **paradigmei educației pentru toți-și pentru fiecare**, într-o societate democratică deschisă și responsabilă la diferențe, la diverse particularități și necesități individuale personalizate” [3, p. 229]. Politicile educaționale adoptate de țările europene sunt preocupate de cadrul legal privind educația incluzivă (pe principiul de bază al incluziunii în educație). Întreaga activitate a organizației *European Agency for Special Needs and Inclusive*

Educația (EASNIE) reflectă multiplele preocupări „[...] în câmpul larg al întregului sistem educațional din țările membre (care compun Uniunea Europeană plus cele asociale)” [3, p. 232]. EASNIE colaborează cu OECD, CEDEFOP, UNESCO și furnizează informații relevante despre *educația cerințelor speciale și educația incluzivă* din toate țările membre. European Agency Statistics on Inclusive Education (EASIE) este preocupată de măsurarea progresului realizat de educația incluzivă în țările membre și asociate și a publicat în anul 2018 o analiză privind unii indicatori ce au legătură cu educația școlară: *prezență, participare, program și plasament*. Rezultatele arată că, între anii 2014-2016 nici una dintre cele 31 de țări membre ale agenției nu aveau toate persoanele înscrise în învățământul de masă care necesitau educație specială. Nici o țară membră nu întrunește cerința 100% dar, se remarcă o evoluție pozitivă. *Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități* (adoptată la New York de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite, la 13 decembrie 2006, semnată de România la 26 septembrie 2007) [12] evidențiază clar *principiul incluziunii și perspectiva* acesteia care „înseamnă o abordare individuală a elevilor” [3, p. 242]. Tema educației incluzive a fost și pe agenda de lucru a Summitul-ui **Educație pentru dezvoltare** (Oslo, 6-7 iulie 2015) desfășurat sub genericul *Către o educație incluzivă pentru copii cu dizabilități* și a transmis câteva **mesaje-cheie** pentru incluziunea copiilor cu dizabilități. În sinteză, incluziunea acestora se referă la:

- integrarea în politicile și planurile naționale ale fiecărei țări a subiectului incluziunii;
- constituie o problemă morală, economică și socială;
- sprijinirea dezvoltării cooperării adecvate între statele membre UE privind adoptarea aceluiași standarde de accesibilitate la incluziune;
- guvernele și partenerii de dezvoltare trebuie să planifice incluziunea și să asigure bugetarea adecvată, să monitorizeze procesele de incluziune și să raporteze periodic stadiul la care se află indicatorii specifici incluziunii;
- asigurarea unor standarde minime de accesibilitate în toate instituțiile de învățământ;
- investiții adecvate pentru formarea necesarului de cadre didactice [3, p. 231-242].

Pentru prevenirea și combaterea excluziunii școlare și creșterea coeziunii sociale este nevoie de eforturi conjugate care să contribuie la eliminarea atitudinilor și a practicilor care favorizează marginalizarea sau, chiar excluziunea socială datorită unor *stereotipii, prejudecăți, etnocentrism, discriminare, segregare*. Toate acestea „[...] se referă în esență la orice distincție (diferențiere), de orice fel, între oameni” [4, p. 19]. Incluziunea reprezintă un act de dreptate socială la care trebuie să contribuie o multitudine de instituții și factori umani. Referindu-ne la incluziunea școlară și la obiectivele acesteia, autoarea Aurelia RACU precizează că „[...] instituția de învățământ va avea grijă să stabilească și să mențină prin contribuții directe multiple relații de colaborare cu alte instituții din localitate sau din afara acesteia, relații de care depinde, de asemenea, succesul incluziunii” [6, p. 7].

Sistemul de învățământ preuniversitar din România (Legea nr. 198/2023) are *principii și valori* importante și asigură condițiile necesare precum și cadrul optim ce permite atingerea potențialului maxim de dezvoltare cognitivă, socioemoțională, civică și profesională. Idealul educațional al școlii este dezvoltarea liberă, integrală și armonioasă a persoanei, să ajute la formarea și dezvoltarea unei personalități umane autonome, capabile să își asume un set de valori dezvoltării personale. **Valorile** promovate sunt: *colaborare; diversitate; excelență; echitate; incluziune; integritate; profesionalism; respect; responsabilitate* [14, Art. 2]. **Principiile** care guvernează învățământul românesc începând cu noul an școlar preuniversitar 2023-2024 sunt: *nediscriminare; calitate; relevanță; eficiență; descentralizare decizională;*

garantarea identității culturale și dialogul intercultural; promovarea identității naționale și a valorilor culturale; recunoașterea/garantarea drepturilor minorităților naționale privind păstrarea și exprimarea identității; *echitate și egalitate de șanse; transparență; libertate de gândire și independență; principiul incluziunii; centrarea educației pe flexibilitate și personalizare a curriculumului orientat către nevoile educaționale, socioemoționale, de sănătate fizică și mintală; participare și responsabilitate pentru părinți; flexibilitate și adaptabilitate a parcursului educațional; dialog social și consultare; respectarea dreptului la opinie a elevului și a personalului din învățământ; accesibilitate și disponibilitate* (garantarea și respectarea accesului și a dreptului la educație); *respectarea dreptului la viață, integritate fizică și psihică, al demnității, recunoașterea relevanței acestora* pentru o educație de calitate; *adaptabilitatea curriculumului național* (în concordanță cu particularitățile de vârstă și cele individuale ale elevilor, evitând suprasolicitarea, oferind timp și condiții necesare și pentru desfășurarea activităților extrașcolare); *interesul superior al elevului* (asigurarea cu prioritate a mediului educațional sigur și sănătos, promovarea drepturilor și nevoilor individuale, precum și luarea în considerare a impactului deciziilor educaționale asupra dezvoltării copilului pe termen scurt, mediu și lung, punând interesele elevilor înaintea altor considerente) [14, Art. 3]. Pentru eliminarea suspiciunilor și a interpretărilor sociale s-au adus clarificări privind **segregarea școlară** și astfel, pentru elevii români reveniți în țară după perioade mai mari de timp se constituie grupe de acomodare. Părinții pot apela la serviciile publice de asistență socială și la intervenția DGASPC-urilor astfel încât, copiii din zonele izolate/defavorizate să poată beneficia de orar flexibil, adaptat necesităților și posibilităților, respectând interesul superior al copilului. O altă măsură de intervenție a statului român este Programul *A doua șansă* pentru învățare și dezvoltare a copiilor și *Școala din spital* (cu scopul eliminării abandonului școlar [14, Art. 17(2) (3)]. Interesant și benefic pentru copii și părinți este că, începând din anul școlar 2023-2024, organizarea rețelei școlare aduce și alte beneficii suplimentare. De exemplu: în *învățământul special* ora de curs și activitățile de terapii durează 45 minute, au pauză de 15 minute după fiecare oră și 30 de minute pauză după a doua oră de curs [14, Art. 19 (17 e)]; în fiecare unitate de învățământ va funcționa cel puțin un cabinet medical și un cabinet de stomatologie; un spațiu cameră-resursă; o bibliotecă dotată corespunzător; un teren de sport cu vestiare; grupuri sanitare; laboratoare; cabinete de *logopedie, terapii specifice, consiliere școlară, educație specială* [14, Art. 19 (19 a,b,c)].

Statul român pune accent pe nevoile și particularitățile individuale, militează pentru asigurarea stării de bine a participanților la educație și acordă atenție specială copiilor/elevilor expuși riscului de marginalizare sau excludere dar, și celor care au rezultate slabe la învățătură. În cadrul Centrului Național pentru Educație Incluzivă (CNEI) din România funcționează Departamentul de Cercetare în Educație Incluzivă și Specială (DCEIS) prin intermediul căruia, se implementează politici publice privind incluziunea: elaborează strategii și metodologii pentru asigurarea educației incluzive pentru toții copiii; coordonează activitatea metodologică a activităților desfășurate prin CJRAE precum și a serviciilor educaționale incluzive la nivelul centrelor școlare pentru educație incluzivă (CȘEI); propune normele metodologice pentru evaluarea necesară orientării/reorientării spre nivelul de spijin necesar fiecărui beneficiar precum și asigurarea serviciilor care sunt necesare (individualizat) tuturor copiilor cu dizabilități și CES care frecventează învățământul. De asemenea, instituie politici publice și

programe integrate care să susțină educația incluzivă cu scopul realizării unor intervenții timpurii de incluziune educațională și de eliminare a riscului de excluziune școlară; implementează măsuri adecvate la nevoile copiilor cu tulburări specifice de învățare; angrenează mecanismele care pot facilita adaptarea actului de predare-învățare-evaluare necesar elevilor aflați în risc de excluziune școlară; asigură asistența psihopedagogică, terapia logopedică, medierea pentru prevenirea comportamentelor de risc și intervenția privind integrarea școlară, socială și culturală, consiliere școlară și profesională; caută să identifice soluții viabile pentru dezvoltarea unor strategii privind inserția socioprofesională [14, Art. 67, (5)]. Departamentul este preocupat de identificarea, dezvoltarea și implementarea la nivel național a unor programe privind formarea continuă a personalului care funcționează în domeniul educației incluzive precum și realizarea de studii și cercetări care să vizeze cu prioritate educația incluzivă. Legislația aduce în prim plan necesitatea unei educații flexibile, necesară pentru toți copiii cu dizabilități și CES și o sprijină să funcționeze în condiții optime. Are în vedere *adaptarea* curriculumului școlar la particularitățile cerințelor fiecărui beneficiar, *completarea* curriculumului cu intervenții și desfășurarea unor activități complementare la nivel de predare-învățare. [14, Art. 68 (5)].

În învățământul preuniversitar, vor exista **4 niveluri** de educație specială:

1) *Sprijin special de nivel I-bazal* (o formă de educație specială pentru preșcolari/elevi cu CES, dizabilități și TSI care au beneficiat de o evaluare complexă, urmează curriculumul învățământului de masă, asistă la cursuri în sala de clasă împreună cu ceilalți elevi cu dezvoltare normală, beneficiază de flexibilizarea actului de predare și au acces neîngrădit la tehnologii asistive, instrumente compensatorii și dispensarizare).

2) *Sprijin special de nivel II-suplimentar* (este tot o formă de educație specială, inclusiv a beneficiarilor cu nevoi de *sprijin special de nivel I-bazal*) care necesită adaptări curriculare parțiale, suport educațional individualizat sau în grupuri mici și le este redusă cu 20% componenta curriculară [14, Art. 5; Art. 6].

3) *Sprijin special de nivel III-intensiv* (o altă formă de educație specială a copiilor/elevilor care beneficiază de curriculum de masă adaptat, activități de sprijin 2-4 ore/săptămână [14, Art. 7].

4) *Sprijin special de nivel IV-special* (este o formă de educație specială ale cărei obiective de învățare, creștere și dezvoltare nu se pot realiza prin alte măsuri de sprijin educațional incluziv [5, Art. 9].

Egalizarea de șanse este un principiu care se aplică tuturor copiilor/elevilor cu dizabilități și CES pe parcursul desfășurării procesului de școlarizare. Re/orietarea spre învățământul de masă sau cel special și invers a copiilor/elevilor cu dizabilități și CES se realizează numai prin consultarea și acordul părintelui/reprezentantului legal și vor beneficia de serviciile specialiștilor ce funcționează la nivel de CJRAE (unități de învățământ care, în prezent îndeplinesc rolul de **centre-resursă** pentru educația specială).

Toate activitățile și serviciile de educație specială sunt gratuite și nu fac diferență între un nivel de sprijin sau altul. Aceste beneficii financiare se referă la *vouchere educaționale* în sumă fixă (pentru intervenții psihopedagogice, servicii de sprijin, materiale-suport) și *asistență socială completă* (reprezentată de alocația zilnică de hrană, rechizite, îmbrăcăminte și încălțăminte, gratuitate pentru cazarea în internate aparținând DGASPC-urilor de pe raza

instituției de învățământ). Facilitățile se acordă pe toată perioada școlarității și, nu pot fi prelungite decât pentru cel mult de 3 ani).

Opinia publică trebuie să cunoască și să conștientizeze faptul că, cerințele educaționale speciale sunt atributul unui copil sau elev ale cărui dizabilități sau carențe (fizice, senzoriale, emoționale și cele de dezvoltare) îl împiedică să învețe la fel ca și ceilalți copii de aceeași vârstă. Se impune ca prin educație incluzivă să așezăm elevii în centrul sistemului educațional și social românesc care să reacționeze la diversitatea lor prin recunoașterea necesităților și acceptarea acestora. Opinia publică trebuie să cunoască acest lucru, să fie informată și să conștientizeze importanța educației incluzive. În acest scop, am realizat o acțiune de informare a opiniei publice la care, am intenționat să atragem cât mai mulți participanți.

Obiectivul nostru este să aducem în atenția oamenilor modificările legislative ale învățământului preuniversitar care au intrat în vigoare începând cu anul școlar preuniversitar 2023-2024 și să clarificăm unele aspecte privind învățământul incluziv în școlile de masă.

Ipoteza de lucru. Am prezumat că vom atrage un număr mare de persoane (aprox. 100) care vor manifesta interes să fie informați. Activitatea de informare s-a desfășurat în prima zi de școală, în intervalul orar 8:30-15:00, cu ocazia deschiderii noului an școlar preuniversitar (11 septembrie 2023). Acțiunea s-a desfășurat la un număr de 5 instituții școlare preuniversitare de tip grădiniță, școli gimnaziale și licee din Municipiul Constanța, România și s-a discutat cu persoane care au însoțit copiii/elevii la eveniment. Ne-am bazat pe dorința oamenilor de a se informa și asculta discursul nostru privind necesitatea includerii copiilor și a elevilor cu dizabilități și CES în învățământul de masă.

Concluzie. Discuțiile avute cu participanții au scos în evidență lipsa de informare adecvată privind înțelegerea, toleranța, percepția și cunoștințele cetățenilor privind importanța integrării copiilor/elevilor cu dizabilități și CES în învățământul de masă. Persoanele cu care s-a discutat nu erau informate privind noutățile legislative (majoritatea afirmând că modificările legislative sunt de dată recentă și nu sunt suficient de bine informați).

Rezultatul final al activității noastre a reprezentat un început pentru o mai bună informare a populației, clarificarea unor aspecte care nu erau suficient de bine înțelese, au primit noi informații legislative și constituie premisele unei noi experiențe privind viitoarele activități pe care le vom realiza în luna martie 2024. Oamenii au înțeles că, participarea elevilor cu dizabilități și CES în școala de masă corespunde *elementelor-cheie* ale incluziunii, că nu trebuie excluși și că au nevoie să fie motivați și stimulați să aibă inițiativă.

Propuneri. Reluarea periodică a activităților de informare a părinților cu scopul sensibilizării opiniei publice și explicarea necesității integrării, eliminarea segregării, a prejudecăților precum și importanța socială și individuală a politicii naționale.

Această trecere în revistă a principalelor modificări legislative din țara noastră privind educația cerințelor speciale și educația incluzivă demonstrează preocuparea majoră privind adoptarea politicilor și practicilor educaționale și sociale aliniate la cerințele europene și constituie importante resurse pentru suportul educațional. De asemenea, arată că eficiența și calitatea incluziunii educaționale depind de calitatea, relevanța și eficiența resurselor antrenate în acest proces complex. Toate aceste preocupări întăresc ideea că, o incluziune de succes depinde de alocarea unor resurse suplimentare: umane, materiale, didactice de specialitate și financiare, toate planificate și alocate în conformitate cu necesitățile tuturor copiilor/elevilor.

Bibliografie:

Manuale:

1. POPOVICI, D.-V. *Dezvoltarea comunicării la copiii cu deficiențe mintale*. București: Editura PronHumanitate, 1994. 309 p. ISBN 973-99734-1-8.
2. VLAD, M., MERAN, M. *Învățarea elevului cu deficiențe senzoriale multiple*. Conținuturi și strategii. București, Editura SemnE, 2011. p. 328. ISBN 978-606-15-0034-5.
3. VRĂSMĂȘ, E.; VRĂSMĂȘ, T. (coord). *Pe drumul spre educația incluzivă în România*. Contribuția Rețelei Reninco. București: 2021. 497 p. ISBN 978-606-28-1369-7.
4. VRĂSMĂȘ, T. (coord). *Incluziunea școlară a copiilor cu cerințe educaționale speciale. Aspirații și realități*. București: Editura Vanemonde, 2010. 80 p. ISBN 978-973-1733-18-0.

Capitole în monografiile și culegeri:

5. RACU, A. (coord). *Evoluții recente în domeniul dizabilității și al incluziunii*. În *Incluziunea educațională și socială a tinerilor cu dizabilități în învățământul superior*. Ghid științifico-metodic. Academia de Științe a Moldovei, Ministerul Educației și Cercetării al Moldovei, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”. Chișinău: Editura Pontos, 2016. p. 18. ISBN 978-9975-51-803-1. (Pontos). ISBN 978-9975-46-349-2 (UPS „I. Creangă”).
6. RACU, A. (coord). *Strategiile de abordare și cercetare orientate spre incluziunea socio-educatională a tinerilor cu dizabilități în mediul universitar*. În *Academia de Științe a Moldovei, Ministerul Educației și Cercetării al Moldovei, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău. Accesibilitatea tinerilor cu dizabilități în universități* (orientări teoretice și practice). Materialele conferinței științifice: *Incluziunea educațională și socială a tinerilor cu dizabilități în învățământul superior*, Chișinău, 9-10 decembrie 2017. Chișinău: Editura Pontos, 2017. 176 p. ISBN 978-9975-51-900-7 (Pontos). ISBN 978-9975-46-349-2 (UPS „I. Creangă”).
7. VLAD, M., MERAN, M. *Învățarea elevului cu deficiențe senzoriale multiple*. Conținuturi și strategii. București: Editura SemnE, 2011. p. 328. ISBN 978-606-15-0034-5.

Surse Web:

8. BĂLAN, V.; BORTĂ L.; BOTNARI, V.; BULAT, G.; VELIȘCO, N. (coord) et. al. *Educație incluzivă*. Unitate de curs. Ediție revăzută și completată. Chișinău: S.n. 2017. 308 p., «Bons Offices»), Lumos Foundation Moldova. Disponibil: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2023-0205_RO.html (vizitat 11.09.2023).
9. FOCA, E.; BEJAN, A. *Aspecte ale integrării socio-profesionale ale elevilor cu cerințe educaționale speciale*. Disponibil: http://dspace.usarb.md:8080/jspui/bitstream/123456789/4480/1/Foca_%20E_%20Aspecte.pdf (vizitat 4-5.09.2023).
10. Monitorul Oficial al României nr. 85/1992. *Hotărârea Guvernului nr. 586/1990 privind unele măsuri de îmbunătățire a activității de ocrotire, instruire și recuperare a copiilor și tinerilor handicapați și a celor orfani*. Disponibil: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/1108> (vizitat 8.09.2023).
11. Monitorul Oficial al României nr. 654/2017. *Hotărârea Guvernului nr. 564/2017 privind modalitatea de acordare a drepturilor copiilor cu cerințe educaționale speciale școlarizați în sistemul de învățământ preuniversitar*. Disponibil: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/192317> (vizitat 6.09.2023).
12. Monitorul Oficial al României nr. 792/2010. *Lege nr. 221/2010 pentru ratificarea Convenției privind drepturile persoanelor cu dizabilități*. Disponibil: https://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.htm?act?id=100160 (vizitat 7.09.2023).
13. Monitorul Oficial al României nr. 18/2011. *Legea Educației Naționale nr. 1/2011*. Disponibil: https://www.edu.ro/sites/default/files/legea-educatiei_actualizata%20august%202018 (vizitat 21.09.2023).
14. Monitorul Oficial al României nr. 613/2023. *Legea nr. 198/2023 a învățământului preuniversitar*. Disponibil: <https://lege5.ro/Gratuit/geztqmjtgg2tm/legea-invatamantului-preuniversitar-nr-198-2023> (vizitat 15.09.2023).
15. *RAPORT referitor la sistemul școlilor europene-situația actuală, provocări și perspective*. Disponibil: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2023-0205_RO.html (vizitat 11.09.2023).